

BANKLARDA KOORPORATIV BOSHQARUVNI TASHKIL ETISH VA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING METODALOGIK ASOSLARI**Asqarov Furqat Akmal o'g'li***Davlat kadastrlari palatasi Sirdaryo viloyati boshqarmasi, xo'jalik ishlari bo'lim boshlig'i*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bank tizimida koorperativ boshqaruv jarayoni tashkil etish borasida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Xalqaro, biznes, koorperativ, boshqaruv usullari, kompaniya, aksiya, daromad, faoliyat.*

Mamlakatimizda xalqaro biznes yuritish tartib-tamoyillari takomillashayotgani, korxonalarni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish jarayonlari, aksiyadorlik jamiyatlari faoliyatiga koorperativ boshqaruv tamoyillari keng joriy etilayotgani milliy iqtisodiyotimizning salohiyatini tobora mustahkamlamoqda.

Bugun mamlakatimizdagi qariyb barcha yirik korxonalar aksiyadorlik jamiyatlariga aylantirilgan. Korporativ boshqaruv usullari joriy etilgan kompaniyalar safi kengayib bormoqda. Chet el kapitali va korporativ boshqaruvning xorijiy usullariga asoslangan korxonalar har tomonlama rivojlanmoqda. Ular milliy iqtisodiyotimizning istiqbolini belgilashda katta ahamiyatga ega bo'lib, ishlab chiqarish ko'lamini kengaytirish, yangi ish o'rinlari yaratish borasida muhim ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarni bajarmoqda.

Korporativ boshqaruvning iqtisodiy mohiyati uzoq yillardan buyon o'rganilib kelinmoqda va bu borada tadqiqotchilarning fikrlari xilma-xilligiga guvoh bo'lish mumkin. "Korporativ boshqaruv - korporatsiya mulkdorlarining korporatsiya kapitalini shakllantirishga, undan foyda olish maqsadida yanada samarali foydalanishga hamda olingan daromadlarni korporativ munosabatlarning barcha ishtirokchilari o'rtasida adolatli taqsimlashga qaratilgan strategik muhim qarorlarni belgilash, ta'riflash va qabul qilishga doimiy va real ta'sirini ta'minlashdagi ongli, bevosita ishtirokidir", deb izohlanadi. Tashkiliy huquqiy shakl sifatida korporatsiyalar barcha mamlakatlarda, jumladan O'zbekistonda ham keng hajmda qo'llanilmaydi. Shu nuqtai nazardan korporatsiyalar, kompaniyalar, aksiyadorlik jamiyatlari, mas'uliyati cheklangan jamiyatlari va boshqalarni umumlashtirgan holda korporativ tuzilma tushunchasi bilan ifodalanadi. Yuqoridagi olimlar va boshqa olimlar tomonidan korporativ boshqaruv tizimining ayrim jihatlari nazariy metodologik asoslari tadqiq qilingan. Biroq, aksiyadorlik jamiyatlarida korporativ boshqaruv tizimini tatbiq qilish masalasi qamrab olinmaganligini va respublikamizda korporativ boshqaruv samaradorligini oshirish uchun yetarli tadqiqot ishlari mavjud emasligini ko'rsatib turibdi.

Korporativ boshqaruvni isloh qilish orqali to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay muhit yaratish, kompaniya samaradorligini oshirish, aksiyadorlik

jamiyatlarida ta'minlovchi muassasalar faoliyatining ochiqligi va shaffofligini oshirish, ularning salohiyatli investorlarga, jumladan, chet ellik hamkorlarga jozibadorligini ko'rsatib berish, korporativ boshqaruvning zamonaviy uslublarni joriy etish, korporativ boshqaruv, strategik boshqarishda aktsiyadorlarning rolini mustahkamlash, kompaniyalar iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashlashga xizmat qilishi kerak. Bugungi kunda mustaqil Markaziy Osiyo davlatlaridan biri bo'lgan O'zbekiston korporativ boshqaruv tizimini isloh qilish va takomillashtirishga rahbarlik qildi va islohotlar dasturini amalga oshirish natijasida mamlakat korporativ boshqaruv tizimiga sezilarli o'zgarishlar kiritildi. Shunga qaramay, korporativ boshqaruv sohasidagi so'nggi o'zgarishlar va yaxshilanishlarga qaramasdan, korporativ boshqaruv amaliyoti korporativ boshqaruvning global tamoyillariga muvofiq amalga oshirilganligini bilmaymiz. Ta'kidlash lozimki, O'zbekistonda korporativ boshqaruv islohotlari jadal sur'atlar bilan amalga oshirilayotgan bo'lsa ham, korporativ boshqaruv tizimida bir qator hal etilmagan muammolar yuzaga keldi. Eng asosiy muammo - davlat asosiy aktsiyador bo'lgan aktsiyadorlik jamiyatlari. Korporativ boshqaruvni yanada rivojlantirish zarurati, uning yordamida ijobiy natijalarga erishish mumkinligi bilan bog'liq:

- kompaniyaning investitsiya jozibadorligini oshirish;
- moliyaviy resurslarni uzoq muddatli sarmoyalashga tayyor investorlarni jalb qilish;
- faoliyat samaradorligini oshirish;
- bank kreditlarini olish xarajatlarini kamaytirish;
- korxonaning bozor qiymatini oshirish;
- kapital bozorlariga kirishni osonlashtirish;
- kompaniyaning obro'si va obro'sini yaxshilash.

Bundan tashqari, tashkilot amaliyotida korporativ boshqaruvning asosiy tamoyillarini joriy etish va faol ravishda qo'llash bevosita iqtisodiy samara berishi mumkin. Mavjud korporativ boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali mahalliy biznes tuzilmalari o'z aktsiyalari narxiga qo'shimcha mukofot puli olishni kutishlari mumkin, ularning miqdori 20 dan 50% gacha o'zgarib turadi.

Kooperativ boshqaruv samaradorligini oshirish uchun quyidagi usullarni amalga oshirish mumkin:

1. Kooperativdagi tadbirkorlik va ishbilarmonlikni rivojlantirish: Boshqaruv samaradorligini oshirish uchun kooperativda faoliyat ko'rsatadigan tadbirkorlar va ishbilarmonlar bilan hamkorlik qilish kerak. Shuningdek, ularning malakali bo'lishi, yangi ideyalar va innovatsiyalar keltirishiga imkon berish kerak.

2. Kooperativning maqsadlariga mos strategiyani belgilash: Kooperativning maqsadlari va mazkur maqsadlarga erishish uchun qaysi strategiyani amalga oshirishi kerakligini belgilash kerak. Bu strategiya moliyalashtirish, xodimlarni motivatsiyalash, yangiliklarni qabul qilish va boshqa tadbirlarni o'z ichiga oladi.

3. Iqtisodiy yangiliklarni kengaytirish: Iqtisodiy yangiliklar, masalan, avtomatlashtirilgan jarayonlar yaratib olish, iqtisodiy texnologiyalardan foydalanish va boshqalar kooperativ faoliyatini samaradorligini oshirishi mumkin bo'lgan faktorlardan biridir.

4. Xodimlarni rivojlantirish: Xodimlar kooperativning muvaffaqiyati uchun katta ahamiyatga ega. Ular rivojlanish, malakali bo'lish va motivatsiyalashadi. Buning uchun xodimlarga qo'llanma berish, xodimlarni tashkil etilgan o'qituvchi kurslarda o'qitish va ularga boshqa imkoniyatlar yaratish kerak.

5. Hamkorliklarni rivojlantirish: Kooperativning boshqa tadbirkorlar, shirkatlar va institutlar bilan hamkorlik holatlari yaratishi va ular bilan ishbilarmonlikni kengaytirishi samaradorligini oshirishi mumkin. Bunday hamkorliklarning asosida yangi bozorlarga kirish, yangi xarajat kamaytirish va turli resurslardan foydalanish imkoniyati paydo bo'ladi.

6. Moliyalashtirishni rivojlantirish: Kooperativning moliyalashtirishi samaradorligini oshirishi uchun muhimdir. Bunga masalan, tovar-yo'l qilinish va hisobotlash jarayonlarini avtomatlashtirib olish, qulay to'lov tizimlarini taklif etib borish, byudjetni yaxshilash va boshqalar kiritiladi.

7. Manbalar bilan ishlash: Samaradorligi oshirish uchun kooperativ manbalar bilan hamkorlik qilishi kerak. Buning uchun, kooperativ shaxslar va tashkilotlar bilan aloqalar o'rnatish, ish birliklari yaratish va boshqa resurslardan foydalanish mumkin.

Umuman olganda, kooperativ boshqaruv samaradorligini oshirish uchun dastlabki qadam maqsadlarni belgilash, strategiyani amalga oshirish va xodimlar bilan ishlashdir. Bu jarayonlar yordamida kooperativ muvaffaqiyatli bo'lishi va rivojlanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Xamidulin M.B. Finansoviy mexanizmi korporativnogo upravleniya. Monografiya. – T.: Moliya, 2008. –204s.

2. Rasulov N. Korporativ boshqaruv amaliyoti: milliy va xalqaro tajriba//Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar ilmiy elektron jurnali.№2, mart-aprel. 2015.

3. Xususiylashtirilgan korxonalarini korporativ boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. 19-aprel 2003-yil, N 189.

4. 2005—2006-yillarda korxonalarini davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish dasturi to'g'risida. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori. 14 mart 2005 yil. N PQ-29.